

Påsknatten: Kol 2:6-15

Påsknattens texter uppvisar en viss motsättning mellan Lukas och Kolosserbrevets syn på lagen. Medan Lukasevangeliet beskriver Jesu anhängare som fromma judar, som självklart tillbringa sabbaten i stillhet, så talar Kolosserbrevet om lagens krav i negativa termer, och använder sig av ett språk som lätt kan tolkas i ersättningsteologisk riktning. Mot tomma och bedrägliga vishetsläror ställs den gudomliga fullheten i Kristus. Mot mänsklig omskärelse ställs omskärelsen genom Kristus som handlar om att bli av med den syndiga kroppen. Texten talar om ett skuldebrev som belastade människor med lagens krav, men som Gud utplånat genom att spika på korset. Och lagen verkar handla om mänskliga traditioner och likställas med kosmiska makter och härskare, som Gud genom Kristus avväpnat och triumferat över och utsatt för förakt. Språket är starkt triumfatoriskt.

Låt oss närläsa texten. Först kommer en varning för att tillfångatas i tomma och meningslösa vishetsläror som bygger på mänskliga traditioner och kosmiska makter. Sen en försäkran om att gudomens hela fullhet har bosatt sig kroppsligen i Kristus och att han är huvud för alla härskare och makter – och i förbifarten, att de troende har uppfyllts av den fullheten också. De troende sägs i honom har blivit omskurna med Kristi omskärelse – en bildlig sådan – genom att avkläda sig köttets kropp och i dopet både sammanbegravats och sammanuppstått med Kristus genom tron på Guds kraft. Från att ha varit döda pga köttets förhud – en helt omöjlig bild idag! – har de troende blivit sammanlevandegjorda! Detta har möjliggjorts genom att överträdelserna efterskänkts, genom att ordagrant en handskrift, förmodligen en anklagelse, baserad på bud, strukits bort och spikats upp – två olika bilder – på korset – bildligt talat. Gud har genom Kristus klätt av, avväpnat, och öppet förnedrat härskarna och makterna genom att föra dem i triumftåg – precis som romarna brukade göra med besegrade fiender.

Inget av detta låter särskilt konkret. Men desto konkretare blir fortsättningen, efter vår text: Låt ingen döma er för vad ni äter eller dricker, för hur ni iakttar sabbater och andra högtider. Författaren varnar för folk som ägnar sig åt askes, syner och änglamystik. Matregler, kroppsförakt och asketiska fromhetsövningar kopplas samman med de där kosmiska makterna. Sen kommer moraliska anvisningar: döda otukt, onda lustar och själviskhet. Ikläd er den nya människan med medkänsla, vänlighet, mildhet. Lär, vägled och sjung i era hjärtan. Budskapet är: följ varken judiska regler eller trender från hellenistiska mysteriereligioner. Lev anständigt och ordentligt. Och nu, nu blir det riktigt konkret! Ni kvinnor, underordna er era män, som det anstår kristna. Ni män, äska era hustrur, var inte elaka. Ni barn, lyd! Ni fäder, reta inte era barn. Ni slavar, lyd i allt, var inte ögontjänare. Ni herrar, låt slavarerna få vad som är skäligt. Foga er i det rådande hierarkiska samhällsmönstret: mannen, kvinnan, barnen, slavarerna. Överst på pyramiden sitter kejsaren – eller Gud.

Kolosserbrevet är inte Paulus. Författarskapet är omtvistat men argumenten väger tungt för att brevet är skrivet några årtionden efter Paulus. Brevet tar upp teman från Paulus och utvecklar dem till en "paulinsk" teologi för nästa generation. Efesierbrevet använder sig sedan av Kolosserbrevet och utvecklar många av dessa teman ytterligare ett steg.

Vad har då författaren gjort utifrån Paulus tänkande? Paulus talar om traditioner. I Gal 1:14 beskriver han sin tidigare livsföring: han överträffade sina jämnåriga i att följa fädernas traditioner. Det har ofta tolkats som att Paulus levde som jude innan sin omvändelse. Men Paulus fortsätter att vara jude också som Jesustroende. Han är både stolt och bekymrad över sitt judiska arv. Någon riktigt tydlig gräns mellan judar och kristna finner vi inte förrän efter Paulus tid. Alla jesustroende var judar från början. De är jesustroende judar, precis som det finns fariseiska judar och esseiska judar och andra slags judar. Sen börjar icke-judar (hedningar) komma till tro på Jesus. Och då blir frågan, ska de anpassa sin livsföring till fädernas traditioner eller inte? I Markusevangeliet talas om de äldstes traditioner med ungefär samma uttryck och då gäller det födoregler. Laggärningar, kallar Paulus det i Galaterbrevet och det handlar inte om goda gärningar, utan om specifika regler kring sabbatsfirande,

renhet och föda och omskärelse av gossebarn. Omskärelsen hade blivit en symbolfråga nära 200 år tidigare och utan omskärelse kunde ingen man bli fullvärdig medlem. Paulus kämpar för att icke-judar ska kunna ansluta sig och bli fullvärdiga medlemmar av Guds förbundsfolk utan omskärelse. Att judiska jesustroende fortsätter följa fädernas traditioner är självklart, men andra jesustroende får inte pressas till en livsföring som inte hör till deras kultur. Ingen blir "frälst", dvs medlem i förbundet, genom detta, utan genom tron.

I Galaterbrevet kallar Paulus icke-judarnas tidigare livsföring för ett slaveri under kosmiska makter (*stoicheia*) och menar att om de bara byter ut sina gamla system mot judiska traditioner så blir det som att gå tillbaks till ett slaveri under makterna. Det är omtvistat vad kosmiska makter egentligen står för. Tänker Paulus på demoner och avgudar, på änglar och andefurstar, på himlakroppar som levande väsen som styr världens öden, eller är det mest ett mytologiskt språk för makterna i tillvaron, för principer, system, eller regler? Menar Paulus att kulturella traditioner inte får styra samhörigheten och gemenskapen? I vilket fall är Galaterbrevet konkret: jesustroende hör samman i Guds förbundsgemenskap oberoende av vilken bakgrund de har eller vilka traditioner de följer. Icke-judar får inte diskrimineras.

Kolossierbrevet tar den paulinska teologin ett steg längre. Här talas om mänskliga traditioner och kosmiska makter. Och kopplingen till omskärelsen finns också. Men konflikten mellan judiska och icke-judiska jesustroende syns inte längre så tydligt, eller ser annorlunda ut. Det judiska arvet har blivit något negativt. Omskärelsen nedvärderas också för judiska jesustroende, den är "människotillverkad". *Cheiropoiētos* är ett grekiskt ord som användes i judisk polemik mot icke-judarnas religion, tillbedjan och tempel. De betraktades inte som riktiga utan som gjorda av människohand. Ordvalet ger omskärelsen klang av avgudadyrkan. Dopet betraktas däremot som inte gjort av människohand, som en bildlig ersättning av omskärelsen. I Galaterbrevet var dopet något som förenade både omskurna judar och oomskurna icke-judar. I Kolossierbrevet har Paulus kamp för icke-judarnas plats kantrat över åt andra hållet. Nu verkar den judiska livsföringen diskrimineras. Frågan är alltså vad som händer när Paulus teologi förs vidare i en ny tid och ny situation? Finns det en risk för att det som var befriande kan få en annan effekt?

Kolossierbrevets författare vidareutvecklar också Paulus syn på dopet som död och begravning – och uppståndelse. För Paulus är uppståndelsen ett framtida hopp, men i Kolossierbrevet har de troende redan uppstått med Kristus. På liknande sätt med kristologin och kroppstänkandet: Hos Paulus liknas de troende vid Kristi kropp. Paulus har också ett hierarkiskt tänkande med Gud som Kristi huvud, Kristus som mannens huvud och mannen som kvinnans huvud. Men Kolossierbrevet väver samman och vidareutvecklar bilderna, så att Kristus målas upp som huvudet för kroppen och som huvud för alla härskare och makter. Kristus beskrivs mycket vackert som ett förkroppsligande av den gudomliga fullheten, men baksidan är en hierarkisk och triumfatorisk kristologi, där Gud genom Kristus förnedrar motståndarna och släpar dem avklädda i sitt triumftåg som en romersk kejsare och i enlighet med antik skamkultur.

Nu uppstår ett delikat problem. Vilka är motståndarna? Så länge de är synden och döden kanske vi kan stå ut med språket och symbolvärlden, men här dyker skuldebrevet upp, "handskriften", *cheirografon*. Detta är en av Nya testamentets mest omdiskuterade och svåröversättbara fraser. Handskriften består av *dogmata*, påbud, stadgar, kanske bud. Det verkar syfta på en anklagelseskrift som har med överträdelserna att göra – som Gud efterskänkt. Tre bilder kombineras: Gud har torkat bort, strukit bort, svept undan, avlägsnat denna *cheirografon*, Gud har lyft bort den från mitten – alltså från folkets mitt – och Gud har spikat den på korset. Paulus talar ofta om lagen i sina brev, inte minst i Rom och Gal. Lagen är dubbel, för människan ska dömas efter den. Men den är huvudsakligen god, den ger vägledning och lagens görare blir rättfärdiga. Vad Paulus protesterar mot är däremot laggärningar, dvs försöken att tvinga icke-judar till en judisk livsföring med sabbatsregler, födoregler och omskärelse. Kolossierbrevet använder aldrig det grekiska ordet för lag, men vad menas med

skuldebrevet av stadgar i sammanhanget? Vad är bakgrunden? Gud har efterskönt överträdelserna, ja, men är det hela innebörden i talet om skuldebrev? Eller är det också icke-judiska jesustroendes känsla av att anklagas för att inte följa de judiska traditionerna? Och svarar inte Kolosserbrevet att dessa traditioner, denna judiska lag, inte längre är giltig? Att dopet nu ersatt omskärelsen och att den judiska livsstilen, den judiska kulturen, är passé. Är den kanske till och med en av de makter som förnedras i Kristi triumftåg?

I sina försök att beskriva vad livet i Kristus – kristen livsföring – skulle kunna betyda för en ny generation så balanserar Kolosserbrevet på en riskabel linje. I bakgrunden ligger Paulus språk, Paulus konflikter och Paulus budskap. Paulus försvarade en minoritets rättigheter och plats i gemenskapen. Men i en ny situation kan rollerna bli ombytta och befriande budskap bli förtryckande för andra. Ganska snart kommer de kristna att använda den här typen av texter för att fördöma judarna.

Så hur hanterar vi Kolosserbrevstexten? Vilka hermeneutiska redskap har vi? Ser vi på Bibelns texter som formerande för den kristna kyrkan, snarare än normerande, så är grundhållningen att samtala och förhandla med texterna. Gör vi det med Kolosserbrevet så blir det uppenbart att de mest praktiska råden om kvinnor, barn och slavar senare i brevet måste vi förstås säga nej till! Visst, författaren försöker göra dem lite ömsesidiga, kanske kan vi se det som början på en utveckling, men det är helt otillräckligt idag. Kristen tro och livsföring går absolut inte ihop med ojämlikhet och underordning eller diskriminering.

Men andra delar av Kolosserbrevet kan fungera som intressant och utmanande samtalspartner. Vår text varnar för traditioner och föreställningar som fångar och binder människor, för kosmiska makter. För Paulus handlade de här bilderna om villkoren för att få höra till gemenskapen. Men i Kolosserbrevet verkar Paulus hållning ha segrat och frågan är om de nya villkoren stänger andra ute? Kan vi se risken med att frihet från krav i en tid kan bli till nya krav och omvänd diskriminering i en ny tid, så att utrymmet istället krymper för grupper som tidigare hade en självskriven plats i gemenskapen? Kanske utmanar det oss att fundera över vår egen tid? Hur hanterar vi gemenskapen i kyrkan? Och ännu viktigare, hur formar vi vårt samhälle? Vilka makter finns som binder människor idag? Hur ser det ut till exempel ut med nationalismen, med kraven på anpassning till den ena eller andra sedvänjan, med respekten för olika kulturer? Hur ser det ut med gränserna, uppehållstillstånden och alla inskränkningar för krigsflyktingar? Löper samhället samma risk som kyrkan? Först kämpar vi för allas plats på lika villkor, sen stänger vi om oss för att bevara gemenskapen oförändrad. När vi tar med oss våra egna erfarenheter in i samtalet med texten så väcks viktiga frågor.

Jag tror också att vi behöver förhandla med texten om det triumfatoriska språket. En Kristus i vilken hela den gudomliga fullheten bosätter sig och besestrar makterna och krafterna kan vara en befriande bild för den som är förtryckt och utanför. Men hur bra är det att överta härskarnas maktspråk och tänka om Gud som en som klär av, förnedrar och släpar krigsfångar i sitt triumftåg? I Kolosserbrevets situation är det helt begripligt. De tidigkristna har sett Jerusalem gå under och den romerska övermaktens förnedrande behandling av andra folk. Och om makterna får symbolisera allt ont som skadar människor och stänger dem ute så går språket att förstå, men så lätt det är att språk och attityder spiller över på andra meningsmotståndare och konkurrenter! Se så ofta religionerna – även kyrkan – har demoniserat sina motståndare och använt maktspråk för att upprätthålla mänskliga hierarkier. Och i övriga samhället målas fiendebilderna i grälla färger. Vill vi leva med bilden av en gud som drar ner byxorna på sina motståndare? Det är ju så lätt att rättfärdiga orättfärdiga beteenden genom att identifiera vår egen grupp med Gud och våra motståndare med Guds motståndare. Våra erfarenheter av en globaliserad värld där kristendomen länge kom att utöva världsherravälde och olika kulturer nu måste lära sig att leva sida vid sida ger nya perspektiv på texten. Behöver kristna idag snarare avstå från vissa maktspråk och istället leva i tolerans och respekt?

Frågan blir övertydlig när vi tänker på kristendomens historiska relation till judendomen – och i vår tid till Islam! Alltså: Paulus kämpade för att judendomen skulle öppna dörren för alla folk genom tron på Jesus. Men kristendomen blev en egen religion och stängde dörren mot judiska jesustroende. Kolosserbrevet är inte antisemitiskt, men ersätter judendomens levnadsmönster med nya symboler och med tiden använder kyrkan just den här typen av resonemang för att förnedra judendomen och kritisera judisk livsföring. Detta har genom historien fått ohyggliga följder. Därför måste vi förhandla med texten så att vi kan ta vara på de positiva dragen, de befriande effekterna, och samtidigt säga nej till en del av de obehagliga konsekvenserna.

Trots alla problem som beror på distansen i tid, rum och sammanhang, så innehåller nämligen texten ett budskap om befrielse från livsfientliga makter, strukturer, traditioner och föreställningar. Texten innehåller en bild av att Guds fullhet förkroppsligas i Kristus och att den också uppfyller dem som vandrar eller växer i honom. I det gudomliga livet finns befrielse från makterna. Men för oss idag handlar den befrielsen och det livet antagligen inte om omskärelse och dop, antagligen inte om judar och icke-judar, antagligen inte om matregler, sabbater eller antik änglamystik, utan om helt andra saker – saker som har med våra liv och erfarenheter idag att göra. Det är kyrkans uppgift att i varje tid resonera sig fram till vilka dessa saker är som gestaltar livet i Kristus. Det är möjligt eftersom berättelserna om Jesus finns där och utmanar oss i varje ny tid. Om Guds fullhet blir synlig i den människan, profeten och socialreformatorn, de fattiga folkmassornas hopp, som avrättas av makteliten på långfredagen, vad får det för konsekvenser för kristen tro och kristet liv idag?

Thomas Kazen